

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28.11.2001, sp. zn. 20 Cdo 2481/99, ECLI:CZ:NS:2001:20.CDO.2481.1999.1

Číslo: 31/2002

Právní věta:

Jestliže nájem bytu zanikl písemnou dohodou mezi pronajímatelem a výlučným nájemcem bytu, přešlo na pronajímatele právo z rozsudku vydaného ve sporu vedeném mezi nájemcem a osobou, která v bytě zůstala bydlet, a jímž této osobě byla uložena povinnost byt vyklidit. Tento rozsudek je překážkou věci pravomocně rozhodnuté (§ 159 odst. 3 o.s.ř.), která brání projednání žaloby na vyklizení bytu podané pronajímatelem proti osobě, jež v bytě zůstala bydlet.

Zamítnutí návrhu na nařízení výkonu rozhodnutí nezakládá bez dalšího překážku věci pravomocně rozhodnuté pro řízení o novém návrhu na nařízení výkonu rozhodnutí podle stejného exekučního titulu.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 28.09.2001

Spisová značka: 20 Cdo 2481/99

Číslo rozhodnutí: 31

Číslo sešitu: 5

Typ rozhodnutí: Rozsudek

Hesla: Řízení před soudem

Předpisy: § 159 odst. 3 písm. d) předpisu č. 99/1963Sb.

§ 159 odst. 3 předpisu č. 99/1963Sb.

§ 229 odst. 2 písm. b) předpisu č. 99/1963Sb.

§ 237 odst. 1 písm. d) předpisu č. 99/1963Sb.

§ 242 odst. 2 písm. d) předpisu č. 99/1963Sb.

§ 242 odst. 3 písm. b) předpisu č. 99/1963Sb.

§ 256 odst. 2 písm. d) předpisu č. 99/1963Sb.

§ 256 odst. 3 písm. b) předpisu č. 99/1963Sb.

§ 710 odst. 1 písm. b) předpisu č. 40/1964Sb.

§ 712 odst. 6 písm. b) předpisu č. 40/1964Sb.

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

O k r e s n í s o u d v Karviné rozsudkem ze dne 17. 8. 1998 uložil žalovaným vyklidit do patnácti dnů po zajištění náhradního bytu byt č. 3 o velikosti 4 +1 s příslušenstvím v K. – H. na ulici E. v domě č.

2836, s tím, že jmenovaní (manželé) v bytě bydlí bez právního důvodu, takže žalobce (jako vlastník domu, v němž byt je) se dle § 126 odst. 1 obč. zák. právem domáhá jeho vyklizení. Jako nedůvodnou odmítl soud námitku, že je dána překážka věci rozsouzené. To, že povinnost k vyklizení bytu vázal na zajištění náhradního bytu, odůvodnil soud tím, že jiný postup by byl dle § 3 odst. 1 obč. zák. v rozporu s dobrými mravy.

K odvolání žalovaných *K r a j s k ý s o u d* v Ostravě rozsudkem ze dne 15. 7. 1999 změnil rozsudek soudu prvního stupně tak, že žalované zavázal byt vyklidit do třiceti dnů od právní moci rozsudku. Odvolací soud přisvědčil závěru, že rozhodnutí věci nebrání překážka věci pravomocně rozsouzené (dle § 159 o. s. ř.), uzavíraje, že nejde o věc totožnou s věcí vedenou u Okresního soudu v Karviné (rozsudkem tohoto soudu ze dne 25. 3. 1996 ve spojení s rozsudkem Krajského soudu v Ostravě ze dne 15. 7. 1996 bylo pravomocně zrušeno právo společného nájmu označeného bytu manžely, výlučnou nájemkyní bytu byla určena Š. Š. a prvnímu žalovanému soud uložil byt vyklidit do patnácti dnů po zajištění náhradního bytu). Projednávaná žaloba je (na rozdíl od předchozího řízení, v němž šlo o zrušení práva společného nájmu bytu manžely) žalobou vlastníka na ochranu jeho vlastnického práva proti neoprávněným zásahům třetí osoby. Právo nájmu bytu zůstalo v důsledku citovaného rozsudku zachováno pouze Š. Š., která se žalobcem uzavřela dohoda o skončení nájmu (§ 710 odst. 1 obč. zák.), čímž její nájemní vztah k bytu zanikl absolutně (práva a povinnosti z něj nepřešly na další osobu). Rozsudky se tím staly neúčinnými a první žalovaný tak pozbyl i právo na bytovou náhradu v případě vystěhování. Není zde ani totožnost účastníků řízení. Žalovaným proto v současné době nesvědčí žádný právní důvod užívání bytu, a to ani právo bydlení dle § 712 odst. 6 obč. zák., dříve náležející prvnímu žalovanému. Překážku věci rozsouzené neshledal soud ani ve vztahu k usnesení ze dne 27. 2. 1998, kterým Okresní soud v Karviné zamítl návrh na nařízení výkonu rozhodnutí vyklizením bytu podle rozsudků vydaných v řízení o zrušení práva společného nájmu bytu (proto, že žalobce, jenž návrh podal, neprokázal, že na něj přešlo právo těmito rozhodnutími založené Š. Š.). Odvolací soud však nevázal vyklizení bytu na zajištění bytové náhrady, uváděje, že tu nelze přiznat, je-li byt užíván protiprávně, a že ze strany žalobce nejde o šikanózní výkon práva. Ustanovení § 3 odst. 1 obč. zák. není podle odvolacího soudu speciální skutkovou podstatou, jež by soudu umožňovala konstatovat subjektivní právo tam, kde neplyne ze zákona nebo ze smlouvy.

Žalovaní (zastoupení advokátem) podali proti rozsudkům soudů obou stupňů včas dovolání, namítajíce, že řízení je postiženo vadou dle ustanovení § 237 odst. 1 písm. d) o. s. ř. (čímž uplatňují dovolací důvod uvedený v ustanovení § 241 odst. 3 písm. a/ o. s. ř., tedy že v řízení došlo k vadám uvedeným v § 237 o. s. ř.). Konkrétně dovolatelé poukazují na to, že v téže věci již bylo pravomocně rozhodnuto výše označenými rozsudky okresního soudu a krajského soudu ve věci vedené u Okresního soudu v Karviné. Napadený rozsudek je též v rozporu s ustanovením § 3 odst. 1 obč. zák., neboť první žalovaný získal byt za trvání jeho manželství s Š. Š. výměnou za svůj byt, za byt řádně platí a bydlí v něm od roku 1991. Svým chováním se pak nepodílel na vzniklé situaci, takže mu nelze uložit vyklizení bytu bez zajištění náhrady. Proto dovolatelé požadují, aby Nejvyšší soud rozhodnutí soudů obou stupňů zrušil a řízení zastavil. Podle bodu 17., hlavy první, části dvanácté, zákona č. 30/2000 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, dovolání proti rozhodnutím odvolacího soudu, vydaným přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona nebo vydaným po řízení provedeném podle dosavadních právních předpisů, se projednají a rozhodnou podle dosavadních právních předpisů (to jest podle občanského soudního řádu ve znění účinném před 1. lednem 2001).

Dovoláním byl výslovně napaden i rozsudek soudu prvního stupně. Dovolání je ve smyslu ustanovení § 236 odst. 1 o. s. ř. mimořádným opravným prostředkem, kterým lze napadnout pravomocná rozhodnutí odvolacího soudu. Z uvedeného vyplývá, že dovoláním rozhodnutí soudu prvního stupně úspěšně napadnout nelze. Opravným prostředkem pro přezkoumání rozhodnutí soudu prvního stupně je podle ustanovení § 201 o. s. ř. odvolání, pokud to zákon nevylučuje; občanský soudní řád

proto také neupravuje funkční příslušnost soudu pro projednání dovolání proti takovému rozhodnutí. Jelikož nedostatek funkční příslušnosti je neodstranitelným nedostatkem podmínky řízení, Nejvyšší soud řízení o „dovolání“ proti rozhodnutím soudu prvního stupně, které touto vadou trpí, podle ustanovení § 104 odst. 1 o. s. ř. zastavil (shodně srov. např. důvody usnesení Nejvyššího soudu, uveřejněného pod číslem 10/2001 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek).

Dále se Nejvyšší soud zabýval přípustností dovolání proti rozhodnutí odvolacího soudu. Tu je třeba – jde-li o rozsudek – poměřovat ustanoveními § 237, § 238 a § 239 o. s. ř.

N e j v y š š í s o u d shledal dovolání přípustným i důvodným. Rozsudky soudů obou stupňů pak zrušil, přičemž ohledně prvního žalovaného řízení zastavil a ve vztahu ke druhé žalované věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení.

Z o d ů v o d n ě n í:

Ustanovení § 237 odst. 1 o. s. ř. spojuje přípustnost dovolání proti každému rozhodnutí odvolacího soudu (s výjimkami zakotvenými v odstavci druhém) s takovými hrubými vadami řízení a rozhodnutí, které činí rozhodnutí odvolacího soudu zmatečným. Jelikož jiné vady dovoláním namítány nejsou a z obsahu spisu se nepodávají, zabýval se Nejvyšší soud tím, zda řízení je postiženo vadou tvrzenou dovolateli.

Podle ustanovení § 237 odst. 1 písm. d) o. s. ř. je řízení zmatečné i tehdy, jestliže v téže věci bylo již dříve pravomocně rozhodnuto.

Ustanovení § 159 odst. 3 o. s. ř. určuje, že jakmile bylo o věci pravomocně rozhodnuto, nemůže být projednávána znovu. Překážka věci pravomocně rozhodnuté (*rei iudicatae*) tedy brání tomu, aby věc, o níž bylo pravomocně rozhodnuto, byla projednávána znovu.

Ve smyslu tohoto ustanovení jde o stejnou věc tehdy, jde-li v pozdějším řízení o tentýž nárok nebo stav, o němž již bylo v jiném řízení pravomocně rozhodnuto, a týká-li se stejného předmětu řízení a týchž osob.

Tentýž předmět řízení je dán tehdy, jestliže tentýž nárok nebo stav vymezený žalobním petitem vyplývá ze stejných skutkových tvrzení, jimiž byl uplatněn (ze stejného skutku). Podstatu skutku (skutkového děje) lze přitom spatřovat především v jednání (a to ve všech jeho jevových formách) a v následku, který jím byl způsoben; následek je pro určení skutku podstatný proto, že umožňuje z projevů vůle jednajících osob vymezit ty, které tvoří skutek. Pro posouzení, zda je dána překážka věci pravomocně rozhodnuté, není významné, jak byl soudem skutek, který byl předmětem řízení, posouzen po právní stránce. Překážka věci pravomocně rozhodnuté je dána i tehdy, jestliže skutek byl soudem posouzen po právní stránce nesprávně, popřípadě neúplně (např. skutek byl posouzen jako vztah ze smlouvy, ačkoliv ve skutečnosti šlo o odpovědnost za bezdůvodné obohacení). Co do totožnosti osob není samo o sobě významné, mají-li stejné osoby v různých řízeních rozdílné procesní postavení (např. vystupují-li v jednom řízení jako žalovaní a ve druhém jako žalobci). Týchž osob se řízení týká i v případě, že v pozdějším řízení vystupují právní nástupci (z důvodu universální nebo singulární sukcese) osob, které jsou (byly) účastníky již skončeného řízení (shodně srov. důvody usnesení Nejvyššího soudu uveřejněného pod číslem 60/2001 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek).

Z pohledu shora rozvedených kritérií překážka věci rozsouzené projednání a rozhodnutí této věci ve vztahu k prvnímu žalovanému vskutku bránila.

Ze skutkového stavu zjištěného soudy nižších stupňů, který nebyl dovoláním zpochybněn a z nějž Nejvyšší soud při dalších úvahách vychází, se podává, že rozsudkem Okresního soudu v Karviné ze

dne 25. 3. 1996, ve spojení s rozsudkem Krajského soudu v Ostravě ze dne 15. 7. 1996, bylo pravomocně zrušeno právo společného nájmu označeného bytu manžely Š., výlučnou nájemkyní bytu byla určena Š. Š. a prvnímu žalovanému soud uložil byt vyklidit do patnácti dnů po zajištění náhradního bytu. Š. Š. pak se žalobcem uzavřela dne 21. 5. 1997 písemnou dohodu o skončení nájmu (a to k 31. 5. 1997). Žalobce se poté pokusil o výkon posledně citovaného rozhodnutí, avšak Okresní soud v Karviné usnesením ze dne 27. 2. 1998 návrh na nařízení výkonu rozhodnutí vyklizením bytu zamítl, když dovodil, že žalobce není osobou oprávněnou z exekučního titulu. Jelikož první žalovaný odmítl přestěhovat se dobrovolně do bytu, který mu žalobce nabídl, byla podána žaloba v této věci, během jejíhož projednávání žalovaní uzavřeli manželství.

Na tomto základě lze uzavřít, že v době před 31. 5. 1997 svědčilo prvnímu žalovanému právo užívat byt jako osobě podléhající režimu ustanovení § 712 odst. 6 obč. zák. (tedy jako tomu, kdo není povinen se z bytu vystěhovat a vyklidit jej, dokud mu není zajištěna odpovídající bytová náhrada). Jinak řečeno, prvnímu žalovanému svědčilo v uvedené době právo bydlení přiznané mu pravomocným soudním rozhodnutím. Osobou oprávněnou k případnému výkonu rozsudku o zrušení práva společného nájmu bytu manžely a povinnou prokázat zajištění odpovídající bytové náhrady prvnímu žalovanému byla v té době pouze bývalá manželka prvního žalovaného (jako účastnice řízení, jež se stala výlučnou nájemkyní bytu). Právo bydlení založené prvnímu žalovanému se upínalo k bytu, z něž byl vyklizován, nikoli k osobě výlučné nájemkyně bytu a neprosadí se ve vztahu k jinému bytu než tomu, v němž má první žalovaný právo bydlet podle rozsudku. Zákon zde tedy konstruuje stav, podle kterého lze za trvání nájemního poměru i bez pronajímatelovy účasti zatížit právo nájmu bytu povinností nájemce strpět užívání bytu jinou osobou (bývalým společným nájemcem) až do doby, než jí bude zajištěna odpovídající (v rozhodnutí určená) bytová náhrada. V situaci, kdy nájemní poměr výlučného nájemce bytu zaniká, aniž právo nájmu přechází ze zákona na jinou osobu (např. při ukončení nájemního poměru výpovědí z nájmu bytu, dohodou nebo smrtí nájemce, s nímž v bytě nežily osoby, na které by mohlo přejít právo nájmu dle § 706 obč. zák.), dochází z hmotněprávního hlediska k tomu, že pronajímatel (zpravidla vlastník) vstupuje zpět do práv k věci (zde – ve smyslu § 118 odst. 2 obč. zák. – bytu), kterou předtím za úplatu (případně nájemní smlouvou) přenechal nájemci (dle § 685 odst. 1 obč. zák. byt přenechal nájemci do užívání za nájemné na dobu určitou nebo bez určení doby užívání). Tím na pronajímatele současně přecházejí i omezení, jimiž bylo právo nájmu (případně právo byt užívat) za trvání nájemního poměru podle soudního rozhodnutí zatíženo. Žalobce se tedy v daném případě stal právním nástupcem bývalé nájemkyně bytu co do možnosti realizovat místo ní práva založená citovanými rozsudky a tedy i osobou oprávněnou k jejich výkonu. Požaduje-li nyní znovu vyklizení bytu prvním žalovaným, pak se domáhá přiznání téhož práva, jež mu vůči prvnímu žalovanému svědčí podle rozsudku Okresního soudu v Karviné ze dne 25. 3. 1996 ve spojení s rozsudkem Krajského soudu v Ostravě ze dne 15. 7. 1996.

Nejvyšší soud proto, aniž ve věci nařizoval jednání, (§ 243a odst. 1, věta první, o. s. ř.), rozsudky soudů obou stupňů ve vztahu k prvnímu žalovanému zrušil a řízení pro překážku věci rozsouzené zastavil (§ 243b odst. 1, 2, 3 a 5 o. s. ř.). Žalobci jako právnímu nástupci bývalé nájemkyně bytu nic nebrání v tom, aby se při splnění ostatních podmínek jako osoba, na kterou přešlo právo z rozhodnutí (§ 256 o. s. ř.) domáhal nařízení výkonu rozhodnutí vyklizením bytu podle výše citovaných rozsudků. Skutečnost, že soud výkonu rozhodnutí dříve návrh na nařízení výkonu rozhodnutí vyklizením bytu podaný žalobcem zamítl, nezakládá překážku věci rozsouzené ve vztahu k novému návrhu na nařízení výkonu rozhodnutí podle stejných rozsudků.

Ve vztahu ke druhé žalované řízení zmatečností dle § 237 odst. 1 písm. d) o. s. ř. zjevně netrpí, neboť ta nebyla účastnicí původního řízení o zrušení práva společného nájmu bytu manžely, ani se nestala právní nástupkyní některého z původních účastníků onoho řízení.

Pro závěr, zda dovolání jmenované je přípustné podle § 238 nebo § 239 o. s. ř., je určující charakter

dovoláním napadených výroků rozsudku. Pro posouzení toho, zda je rozsudek odvolacího soudu rozsudkem měnícím ve smyslu ustanovení § 238 odst. 1 písm. a) o. s. ř., totiž není rozhodující, jak jej odvolací soud označil, ale jak ve vztahu k rozhodnutí soudu prvního stupně vymezil obsah posuzovaného právního vztahu účastníků, případně zda práva a povinnosti účastníků stanovil oproti rozhodnutí soudu prvního stupně odlišně (srov. též usnesení Nejvyššího soudu uveřejněné pod číslem 52/1999 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek).

Ačkoliv odvolací soud rozsudek soudu prvního stupně formálně změnil, po obsahové stránce stejně jako soud prvního stupně uložil žalovaným byt vyklidit. Potud má jeho rozhodnutí charakter potvrzujícího rozsudku, kde ovšem není dovolání přípustné ani podle § 238 odst. 1 písm. b) o. s. ř. (rozsudek ze dne 17. 8. 1998 byl prvním rozsudkem okresního soudu ve věci), ani podle § 239 o. s. ř. (odvolací soud výrokem rozsudku přípustnost dovolání nevyslovil /odstavec 1/ a druhá žalovaná před vyhlášením rozsudku návrh na vyslovení přípustnosti dovolání nevznesla /odstavec 2/).

Podle ustanovení § 238 odst. 1 písm. a) o. s. ř. je dovolání druhé žalované přípustné ve výroku o zajištění bytové náhrady, kde došlo k obsahové změně rozsudku potud, že odvolací soud žalovaným právo na zajištění této náhrady – oproti rozsudku soudu prvního stupně – upřel. Takto založená přípustnost dovolání je určující pro rozsah dovolacího přezkumu. Dovolací soud totiž není oprávněn přezkoumat věcnou správnost výroku rozsudku odvolacího soudu, proti němuž není dovolání přípustné, i když z pohledu ustanovení § 242 odst. 2 písm. d) o. s. ř. jde o spor, v němž určitý způsob vypořádání vztahu mezi účastníky vyplývá z právního předpisu. Propojení výroku rozhodnutí odvolacího soudu, proti němuž dovolání přípustné je, s výrokem, který není přípustno zkoumat, se při rozhodnutí o dovolání projevuje v tom, že shledá-li soud důvody pro zrušení přezkoumávaného výroku, zruší současně i výrok, jehož sepětí se zkoumaným výrokem vymezuje ustanovení § 242 odst. 2 o. s. ř. (shodně srov. též rozsudek Nejvyššího soudu, uveřejněný pod číslem 27/1999 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek).

Dovolání druhé žalované je i důvodné.

Argumentem, že odvolací soud při úvahách o možnosti vázat vyklizení bytu na zajištění bytové náhrady nesprávně vyložil ustanovení § 3 odst. 1 obč. zák., dovolatelé po obsahové stránce vymezili dovolací důvod dle ustanovení § 241 odst. 3 písm. d) o. s. ř., jehož prostřednictvím lze dovolacímu soudu vytýkat, že jeho rozhodnutí odvolacího soudu spočívá na nesprávném právním posouzení věci.

Právní posouzení věci je obecně nesprávné, jestliže odvolací soud posoudil věc podle právní normy, jež na zjištěný skutkový stav nedopadá, nebo právní normu, sice správně určenou, nesprávně vyložil, případně ji na daný skutkový stav nesprávně aplikoval.

Závěr odvolacího soudu o tom, že druhá žalovaná nemá nárok na zajištění bytové náhrady, jelikož v bytě bydlí bez právního důvodu, ve světle výše rozvedených úvah neobstojí, neboť její právo v bytě bydlet se odvozuje od práva bydlení prvního žalovaného (jejího manžela), založeného rozsudky v řízení o zrušení práva společného nájmu bytu manžely. Spolu s prvním žalovaným bude druhá žalovaná povinna (jako osoba bydlící s ním v bytě na základě jeho práva) v případě výkonu označených rozsudků byt vyklidit též. Jelikož dovolací důvod dle § 241 odst. 3 písm. d) o. s. ř., byl dovolatelkou uplatněn právem, Nejvyšší soud, aniž ve věci nařizoval jednání (§ 243a odst. 1, věta první, o. s. ř.), napadený rozsudek zrušil, a to – se zřetelem k ustanovení § 242 odst. 2 písm. b) a d) o. s. ř. a závěrům formulovaným v rozsudku Nejvyššího soudu, uveřejněném pod číslem 16/1998 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek – ve všech výrocích, které se druhé žalované týkaly. Jelikož důvody, pro které bylo zrušeno rozhodnutí odvolacího soudu, platí i na rozhodnutí soudu prvního stupně, zrušil Nejvyšší soud v částech týkajících se druhé žalované i je a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení (§ 243b odst. 1, 2 a 5 o. s. ř.).